

UOT-159,9

Nahidə İbrahim qızı Cəfərova
fəlsəfə doktoru proqramı üzrə dissertant
Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu

İSTEDADLI ŞAĞIRDLƏRİN AŞKARLANMASI VƏ ŞƏXSİYYƏT KEYFİYYƏTLƏRİNİN FORMALAŞMASINDA MÜƏLLİMİN ROLU

Нахида Ибрагим гызы Джафарова
диссертант по программе доктора философии
Институт Образования Азербайджанской Республики

РОЛЬ УЧИТЕЛЯ В ВЫЯВЛЕНИИ ТАЛАНТЛИВЫХ УЧАЩИХСЯ И ФОРМИРОВАНИИ ЛИЧНОСТНЫХ КАЧЕСТВ

Nahida Ibrahim Jafarova
doctorial student in the program of doctor of philosophy
Institute Education of the Republic of Azerbaijan

THE TEACHER'S ROLE IN THE DETECTION OF TALENTED STUDENTS AND THE FORMATION OF PERSONAL QUALITIES

Xülasə. İstedadlı şagirdlərin şəxsiyyətinin formalaşmasının mexanizmlərinin öyrənilməsi müasir dövrdə ən aktual mövzulardan biridir. Belə ki, hər bir dövlətin gələcək inkişafı istedadlı şagirdlərlə bilavasitə əlaqədardır. Bu baxımdan istedadlıların vaxtında aşkarlanması, onların şəxsiyyət keyfiyyətlərinin formalaşdırılması daim diqqət mərkəzində saxlanmalı və müvafiq tədbirlər həyata keçirilməlidir. İlk növbədə, istedadlı şagirdlərlə işləyən müəllimlərin pədaqoji qabiliyyət və bacarıqları öyrənilməli, onların şagirdlərlə ünsiyyət üslubları ətraflı təhlil olunmalıdır. Bu prosesdə qabaqcıl müəllimlərin iş təcrübəsinin öyrənilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Açar sözlər: *pədaqoji səriştə, ünsiyyət üslubları, problemlı sual, yenilikçi, özünüqiymətləndirmə*

Резюме. Изучение механизмов формирования личности талантливых учащихся является одной из наиболее актуальных тем современности. Таким образом, будущее развитие любого государства напрямую связано с талантливыми учащимися. В связи с этим своевременное выявление талантливых учащихся, формирование их личностных качеств всегда должно находиться в центре внимания и с этой целью нужно принимать соответствующие меры. В первую очередь, следует изучить педагогические способности и умения учителей, работающих с талантливыми учащимися, а также детально проанализировать их стили общения со школьниками. В этом процессе важно изучить опыт работы ведущих педагогов.

Ключевые слова: *педагогическая компетенция, стили общения, проблемный вопрос, инновационный, самооценка*

Summary. The study of the mechanisms of formation of the personality of talented students is one of the most relevant topics in modern times. Thus, the future development of any state is directly related to talented students. In this regard, the timely identification of talented people, the formation of their personal qualities should always be in the center of attention and appropriate measures should be taken. First of all, the pedagogical abilities and skills of teachers working with talented students should be studied, and their communication methods with students should be analyzed in detail. In this process, it is important to study the work experience of leading teachers.

Key words: *pedagogical skills, communication styles, problem issues, innovative, self-assessment*

İstedadlı şagirdlərin şəxsiyyətinin formalaşdırılması prosesi mürəkkəb və çoxcəhətli bir prosesdir. Bu prosesin müvəffəqiyyətli həyata keçməsinə təmin etmək üçün məsələyə kompleks yanaşılmalıdır. Belə kompleks tədbirlərdən biri istedadlı şagirdlərlə işləyən müəllimlərin şəxsiyyətinə və pedaqoji fəaliyyətinə verilən tələblərin ətraflı təhlil olunması ilə əlaqədardır.

İstedadlı uşaqların vaxtında aşkarlanması, dəstəklənməsi və inkişafını təmin etmək məqsədilə məktəblərdə istedadlı şagirdlərlə aparılan iş təcrübəsinin öyrənilməsi də xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. İstedadlı şagirdlərlə işləyən müəllimlərin pedaqoji fəaliyyətinə xüsusi tələblər verilir. İstedadlı şagirdlərin idrak maraqlarının təmin olunması məqsədilə müəllimlər mühüm zəruri keyfiyyətlərə malik olmalıdırlar. Müəllimin istedadlı uşaqlarla işi mürəkkəb xarakter daşıyır. Bu iş müəllimin özünün bir şəxsiyyət kimi yüksəlməyini, şagirdlərin psixoloji durumunu anlayıb təhlil etməyi, onların təlim sahəsində daim yeni biliklər əldə etməsini, eləcə də digər müəllimlərlə, psixoloqlarla, rəhbər işçilərlə və valideynlərlə qarşılıqlı əməkdaşlığını nəzərdə tutur. İstedadlı şagirdlərlə işləyən müəllim daim yenilikçi, öz üzərində çalışan, erudisiyalı, əzmkar, pedaqoji səriştəyə malik müəllimdir. İstedadlı şagirdlər belə müəllimləri daha çox dəyərləndirir. İstedadlı şagird cavab verən yox, daha çox sual verən şagirdir. Bu onun idrak tələbatları, maraqlarının genişliyi ilə əlaqədardır. Bu baxımdan müəllim bu şagirdlərin suallarını düzgün cavablandırmaq üçün daim axtarışda olmalıdır.

Müasir dövrdə istedadlı şagirdlərə daha çox ehtiyac olduğundan onların aşkarlanması istiqamətində ən böyük vəzifə müəllimlərin üzərinə düşür. Bu baxımdan istedadlı şagirdlərlə işləyən müəllimlər ümumi bacarıq və qabiliyyətlərlə yanaşı müvafiq xüsusiyyətlərə də malik olmalıdırlar. Belə xüsusiyyətləri ümumi-ləşdirərək aşağıdakı kimi qeyd etmək olar:

– İlk növbədə, müəllimlər qətiyyətlik, dözümlülük və əzmkarlıq kimi mühüm iradi keyfiyyətlərə sahib olmalıdırlar;

– Yeni ideyalara açıq olmalı və biliklərini daim təkmilləşdirməyə maraqlı olmalıdırlar;

– Təzyiq və məcburiyyət tətbiq etmədən yol göstərən, istiqamətləndirən mövqeyində olmalıdırlar;

– Demokratik, qarşılıqlı əlaqə yaradan, yenilikçi olmalı və praktik təcrübələrə üstünlük verməlidir;

– Yaradıcı, çevik düşüncəyə malik olmalı, yeniliklərə və dəyişikliklərə hazır olmalıdırlar;

– Sınıf fəaliyyətini təşkil etməyi və idarə etməyi bacarmalıdırlar;

– Dərstdə daim optimal psixoloji və demokratik öyrənmə mühiti yaratmalıdırlar;

– Düzgün, ədalətli və obyektiv olmalıdırlar;

– Hər bir şagirdin fəaliyyətinə məsuliyyətlə yanaşmalıdırlar;

– Hər bir istedadlı şagirdi başa düşməli, onlara empatiya göstərməklə ünsiyyət qurmağı bacarmalıdırlar və s.

Təlim strategiyalarının tətbiqi zamanı müvəffəqiyyətli nəticələrin alınması üçün müəllimlər müəyyən cəhətləri nəzərə almalıdırlar:

– Sınıfdə şagirdlərin tədqiqatçılıq bacarıqlarını formalaşdıracaq metodlar tətbiq olunmalıdır;

– Şagirdlərə maraq göstərdiyi fənlər üzrə layihələr hazırlamalarına və sınıfdə digər şagirdlərlə onu müzakirə etmələrinə imkan yaradılmalıdır;

– İstedadlı şagirdlərə nisbətən çətin suallar verilməli və düşüncə çevikliyi təmin etməyə imkan yaradılmalıdır;

– Müəyyən tədbirlərin planlaşdırılması və həyata keçirilməsinə rəhbərlik etmələrinə şərait yaradılmalıdır;

– İstedadlıların irəli sürdükləri maraqlı, qeyri-adi fikirləri alqışlamaq və həddindən artıq tənqid edilməməlidir;

– Orijinal ideyalar dəstəklənməlidir və s. [7, s. 35].

Göstərilən xüsusiyyətlər müəllimin pedaqoji fəaliyyətinin səmərəliliyini şərtləndirməklə onun müvəffəqiyyət qazanmasına imkan yaradır.

İstedadlı şagirdlərlə işləyən müəllimlər istedadlıların vaxtında aşkarlanması və formalaşdırılması üçün təlimdə fərdiləşdirmə və diferensasiyaya xüsusi önəm verirlər. Belə ki, ümumi proqrama əsasən tədris olunan fənlər və onlara aid olan mövzuların şərh zamanı istedadlı şagirdlər daha çox bilmək, daha çox öyrənmək istəyilə fərqlənilir. Bəzən dərslərdə artıq istedadlıların maraqları ödənməmiş olur. Belə hallar o zaman yaranır ki, digər şagirdlərə mövzunu anlatmaq üçün dəfələrlə təkrarlamaq lazım gəlir. Bu isə istedadlı şagirdləri yorur, dərslər onlar üçün artıq maraqsız olur. Ona görə də müəllimlər şa-

girdlərə fərdi yanaşır, onların potensial imkanlarına müvafiq olaraq tapşırıq verməli olurlar. Lakin belə yanaşmanı həmişə həyata keçirmək olmur. İstedadlı şagirdlərlə işləmək nə qədər maraqlı olsa da, özünəməxsus çətinlikləri ilə də xarakterizə olunur. Belə çətinliklər həm şagirdlərin, həm də müəllimlərin fəaliyyətində mü-şahidə edilir.

Müəllimlər əsasən belə şagirdlərlə işləmək üçün vaxtın çatmamasından şikayətlənirlər. Çünki istedadlı şagirdlərin maraqlarının təmin olunması üçün onlara fərdi yanaşılmalıdır. Digər tərəfdən, istedadlılar problemin həllini daha tez tapdıqları üçün suallara tez cavab verir, başqa şagirdlərə imkan vermirlər. Bəzi hallarda isə istedadlılar digər şagirdlərdən fərqlənməmək üçün, onların gözündən düşməmək üçün, onları pis vəziyyətdə qoymamaq üçün sorğu-sualda iştirak etmir, müəyyən kompleks yaşayırlar.

Sınıf yoldaşlarının passivliyi, ləng cavabları onları narahat edir, ruhdan salır. Eləcə də digər şagirdlərdə istedadlılara qarşı qısqançlıq, ələsalma halları da müşahidə edilir. İstedadlılar yaşdılarından daha artıq düşüncüləri üçün yaşdıları onları düzgün başa düşmür, onlara kinayə ilə yanaşır, onları özünü yaşından böyük kimi aparmaqda ittiham edirlər. Belə münasibət tədricən onların təlim prosesində müvəffəqiyyətini aşağı salır. Bu cür davranış reaksiyaları əsasən uşaqların fərdi-psixoloji xüsusiyyətləri, özünü-qiyətləndirmə və iddia səviyyələri ilə bağlı olur. Belə olan halda istedadlı şagirdlər ya sınıf yoldaşlarını bəyənir, onların zəif olduğunu düşünərək istehza ilə yanaşırlar. Yaxud da əksinə, digər şagirdlərin kinayəli münasibətləri ilə qarşılaşaraq ruhdan düşürlər. Belə yanaşmalar şagirdlər arasında qarşılıqlı münasibətlərin gərginləşməsinə səbəb olur. Şagirdlərin diqqəti daha çox qarşılıqlı münasibətlərə yönəlir. Nəticədə təlimin keyfiyyəti aşağı düşür. Deməli, müəllim istedadlı şagirdlərlərin təlim prosesini səmərəli təşkil etmək üçün həm də sinifdə şəxsiyyətlər-arası münasibətlərin tənzimlənməsi istiqamətində müvafiq iş aparmalıdır.

Müəllimlərin istedadlılarla pedaqoji fəaliyyətini təmin etmək üçün dərstdən əlavə fərdi məşğələlərə saat ayrılması daha məqsədəuyğundur. Yəni pedaqoji prosesdə fərqlənən, yenilikçi müəllimlərin fəaliyyətini daha çox istedadlılara yönəltməsinə maksimum şərait yaradılmalıdır.

Həmçinin məktəblərin maddi-texniki bazasının yüksək səviyyədə təmin olunması da istedadlıların şəxsiyyətinin formalaşmasına imkan yaradır. İstedadın ayrı-ayrı sahələri üzrə aparılan tədqiqatlar bunu deməyə əsas verir. Məsələn, təsviri sənət sahəsi üzrə rəsm əsərlərinin daha cazibədar alınması istifadə olunan rənglərin, fırçaların, boyaların keyfiyyətindən bilavasitə asılıdır. Şagirdlərin istedadlılığı isə həmin əsərin süjet xətti olan ideyalarla, rəng, boyalardan məharətlə istifadə etmə bacarıqları ilə ifadə olunur. Belə ideyaların yaranması müəyyən sahəyə güclü marağın olması ilə əlaqədardır. İstedadlı şagirdlərlə işləyən müəllim, ilk növbədə, şagirdlərdə motivasiya olaraq güclü marağ yaratmalıdır. Çünki bəzən şagirdə istedad əlaməti olsa da, o öz potensial imkanlarını görə bilmir, yalnız valideynlərin təhriki ilə fəaliyyətə qoşulur. Belə olduğu halda müəllimdən böyük pedaqoji səriştə tələb olunur. Səriştəli müəllim bütün bu cəhətləri nəzərə alır və ilk növbədə, istedadlı şagirdləri duymağa, anlamağa cəhd edir.

Bu baxımdan Lənkəran uşaq və gənclər inkişaf mərkəzinin rəhbəri Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının üzvü A. Qənbərovun fəaliyyəti təqdirəlayiqdir. 1992-ci ildən “Uşaq yaradıcılıq mərkəzi”, 2017-ci ildən isə “Uşaq və gənclər inkişaf mərkəzi” kimi fəaliyyət göstərən müəssisə hal-hazırda 36 dərnək üzrə istedadlı uşaqların aşkarlanması və inkişafı istiqamətində müvafiq işləri yerinə yetirir. A. Qənbərovun sözlərinə görə, təsviri sənət üzrə istedadlıları aşkarlamaq və şəxsiyyətini formalaşdırmaq üçün ilk növbədə, uşaqlara qayğı ilə yanaşmaq, onları anlamaq, qavramaq, başa düşmək lazımdır. A. Qənbərov qeyd edir ki, şagirdləri dərnəyə üzv seçərkən bir sıra suallarla onlara müraciət edir: “Sən nə üçün şəkil çəkirsən?”, “Şəkil çəkəndə özünü necə hiss edirsən?”, “Şəkil çəkəndə rahat olursan, ya əsəbləşirsən?”, “Əgər əsəbləşirsənsə, onda nə edirsən, işi yarımçıq qoyursan, ya davam edirsən?” və s. belə suallarla uşaqların emosional aləmini, eləcə də onların maraqlarını, onları fəaliyyətə sövq edən motivlərin xüsusiyyətlərini öyrənmək mümkün olur. Motivlərin öyrənilməsi şagirdlərin təlim prosesinin səmərəli təşkil olunmasını şərtləndirməklə yanaşı onların qabiliyyət, bilik, bacarıq və vərdislərinin inkişafına geniş imkanlar açır.

İstedadı vaxtında və düzgün aşkarlamaq və formalaşdırmaq üçün müəllimlər qeyd edilən mühüm cəhətləri nəzərə almalıdırlar. Qabiliyyət bilik, bacarıq və vərdişlərlə əlaqəli olduğundan, bu məsələyə diqqətlə yanaşılmalıdır. Belə ki, bəzən müəllimlər şagirddə bilik, bacarıq və vərdişləri qabiliyyət kimi dəyərləndirir, ona istedadlı uşaq kimi yanaşırlar. Belə uşaqlar sonradan yüksək nəticələr əldə edə bilmirlər. Yaxud da yalnız ayrı-ayrı fənlər üzrə yüksək nəticələri olan şagirdləri istedadlı hesab edirlər. Məktəblərdə müəllimlərin əksəriyyəti, demək olar ki, şagirdlərdə istedadlılığı bu baxımdan qiymətləndirir. Yəni istedadlıları yalnız əlaçı şagirdlər arasında axtarırlar. Təbii ki, yaxşı oxumaq, əlaçı olmaq hələ istedadlı olmaq deyil. Bu səbəbdən bəzən istedadlıların aşkarlanmasında səhvlərə yol verilir. Yaxşı oxumağa kömək edən vasitələr müxtəlifdir. Ona görə də istedadı yalnız yaxşı oxumaq baxımından dəyərləndirmək düzgün deyil.

Şagirdlərdə zəruri bacarıq və vərdişlərin formalaşdırılması, eləcə də istedadlı şagirdlərin aşkarlanması istiqamətində Lənkəran şəhər 6 sayılı məktəb-liseyin biologiya müəllimi Sədaqət Abdullayevanın şagirdlərlə iş metodu maraqlı cəhətləri ilə diqqət çəkir.

Təbiət elmlərinin əsasını məhz işləmə və təcrübə təşkil etdiyini qeyd edən müəllim şagirdləri bilavasitə praktik fəaliyyətə yönəldir. Müəllimin fikrincə, təcrübənin aparılması bir yaradıcılıq və mühəndislik zəkası yaradır. Müəllim şagirdlərlə birlikdə ekoloji və elmi layihələr işləyir. Məsələn, "Lazımsız tullantıların geri dönüşü" layihəsinin işlənilməsi çərçivəsində şagirdlərin hazırladıqları müxtəlif çoxsaylı məhsulların nümayiş etdirildiyi məktəb sərgisi keçirilmişdir. Digər bir layihə "Təbii yuyucu vasitələrin hazırlanması" layihəsi adlanırdı. Biz layihənin həyata keçirilməsini maraqla izlədik. Müəllim şagirdlərə torpağa və bütün canlılara təhlükə törədən yuyucu vasitələrdən istifadənin getdikcə artdığını izah edir və "biz nə edə bilərik?" sualı əsasında diskussiya təşkil edib, şagirdlərlə birlikdə maraqlı fikirlər, mülahizələr irəli sürürdülər. Bu layihəyə əsasən kimya və biologiya fənlərarası inteqrasiyasına istinadən müəyyən kimyəvi məhsullardan istifadə etməklə və bitkilərin təbii tərkibini araşdırmaqla yeni məhsullar yaratmaq qərarına gəlinmişdir.

Yekun olaraq, şagirdlər fantaziyalarına əsaslanaraq öz beyinlərinin məhsulu kimi təbii yuyucu vasitələr və şampun hazırladılar. Layihə nəticə etibarilə şagirdlərdə təbiətdə baş verənlərə laqeyd qalmayıb "bizim atacağımız kiçik addımla dünyanı dəyişə biləcəyimiz" fikrini formalaşdırır. Digər bir layihədə STEAM metoduyla yararlanaraq bir neçə ay bitki üzərində işləyərək şagirdlər bitki qalıqları, dəmləmələri və digər vasitələrdən istifadə edərək təbii vasitələrdən gübrələr alına biləcəyini, bitkilərdə artımı və məhsuldarlığı artırma biləcəklərini sübut etdilər. Problemlə sual qaldırılarkən insan sağlamlığı və ətraf mühitdə kimyəvi maddələrin bitkilərə təsiri, torpağın tərkibinin getdikcə zərərli maddələrlə zənginləşməsi tədqiqat obyektinə çevrilmişdir. Təcrübə müddətində şagirdlər bitkilərdə həftəlik, aylıq artımı riyazi cədvəl və diaqramlar şəklində qeyd edirdilər. Nəticə olaraq şagirdlər bitkiləri yetişdirir, müqayisə edir, fikir yürüdür, passiv oxucuya, nəzəri biliklər əldə edən subyektə deyil, yarada bilən, kəşf edən, problemin həllində iştirak edən, həyatı bacarıqlara yiyələnən, müstəqil düşünə bilən bir şəxsiyyət kimi formalaşmaq imkanı əldə etdilər.

Müəllim fikirlərini ümumiləşdirərək qeyd edir ki, "Şagirdlərdə müstəqil düşünmə bacarıqları formalaşdırılmalıdır. Onları tədqiqatçı ruhunda yetişdirmək amalıdır".

İstedadlı şagirdlərlə iş prosesində müəllimin təkə metodikası deyil, eyni zamanda, onun şagirdlərlə ünsiyyət üslubu da mühüm rol oynayır. Müəllimlərin şagirdlərə olan münasibəti, şagirdlərlə ünsiyyət üslubları psixoloji ədəbiyyatda təhlil olunmuşdur. Belə ki, avtoritar ünsiyyət üslubu, avtokratik ünsiyyət üslubu, demokratik, laqeyd-liberal və qarışıq ünsiyyət üslubları qeyd olunur.

Avtoritar və avtokratik ünsiyyət üslubuna malik olan müəllimlər şagirdlərə söz haqqı vermir, yalnız öz fikirlərinə istinad edirlər, qərar qəbulu zamanı şagirdlərin fikir və arzularını nəzərə almırlar. Belə olan halda şagirdlər həmin müəllimlərlə münasibətdə çox ehtiyatlı davranırlar. Bilmədikləri, eyni zamanda onlara maraqlı olan sualları verməkdən çəkinirlər, öz imkanlarını reallaşdırma bilmirlər.

Laqeyd və yaxud liberal ünsiyyət üslubuna malik olan müəllimlər isə yalnız dərslər mövzunu izah edir, şagirdin davranışında müşahidə olunan cəhətlər, şagirdin təliminə münasibəti

onları maraqlandırmır, ümumiyyətlə şagird şəxsiyyətinin hərtərəfli inkişafına biganə yanaşırlar. Qərar qəbulu zamanı öhdəlikləri, məsuliyyəti şagirdlərin öhdəsinə buraxırlar. Onların qəbul etdiyi fikirləri təhlil etmədən razılaşırlar. Bu zaman yenə şagirdlərin müəllim ilə ünsiyyətində problemlər yaranır, müəllim emosional sferada özünü doğrultmur. Şagird onu maraqlandıran suallara cavab ala bilmir [6, s. 181].

Qarışıq ünsiyyət üslubuna malik olan müəllimlər də şagirdlərlə düzgün münasibət qura bilmirlər. Onlar qeyd olunan ünsiyyət üslublarının, demək olar ki, hamısından istifadə edirlər. Şagirdə qarşı gah tələbkər olurlar, gah laqeyd olurlar, gah da müəyyən məqamlarda güzəştə gedirlər. Belə olduğu zaman şagirdlər qeyri-müəyyən vəziyyətə düşür, müəllimin əhəmiyyətli olan situasiyalarda necə reaksiya göstərəcəyini təyin edə bilmirlər.

Beləliklə, şagird ya sualına cavab ala bilmir, ya da sual verməkdən yan keçir.

Demokratik ünsiyyət üslubuna malik olan müəllimlər hər hansı bir məsələ barədə şagirdlərlə müzakirələr aparır, onları dinləyir, hamının razılaşdığı, hamını qane edən fikirlərə istinadən qərar qəbul edir. Belə şəraitdə şagirdlərin öz potensial imkanlarını reallaşdırmaq üçün geniş imkanlar açılır. Şagirdlər öz düşüncəsini, maraqlarını əsaslandırmaq imkanı əldə edirlər. Beləliklə, şagirdlərin idrak maraqları təmin olunmuş olur, bacarıqları inkişaf edir. Demokratik ünsiyyət üslubu zamanı müəllim humanizm və tələbkərliyi bacarıqla tətbiq edir, şagirdlərin biliyini obyektiv qiymətləndirməyə çalışır, onlarda düzgün özünü-qiymətləndirməni formalaşdırır [6. s. 182].

Göründüyü kimi, şagird şəxsiyyətinin formalaşmasında müəllimin metodik üsulları ilə yanaşı, onun şagirdlərlə ünsiyyət üslubları, münasibət tərzləri də özünəməxsus rol oynayır. Ona görə də hər bir müəllim bu məsələyə həssaslıqla yanaşmalıdır.

Bir çox hallarda təlim prosesində diqqət çəkən məqamlardan biri də odur ki, müəllimlər bəzən təlimdə geri qalan və yaxud çətin təbiiyə olunan şagirdlərlə müvafiq iş aparır, pedaqoji fəaliyyətini əsasən bu istiqamətə yönəldirlər. İstedadlı şagirdlərə isə sanki o hər şeyi bacarır, istedadı varsa deməli, “o onsuz da uğur qazanacaq” aspektindən yanaşırlar. Lakin bir həqiqəti nəzərə almalıyıq ki, uşağın istedadlı olması onun gələcəkdə də belə qalacağına heç də təminat vermir.

Ümumiyyətlə, istedadlı şagirdlərlə işləyən müəllimlərin iş təcrübəsinin öyrənilməsi, eləcə də müəllim şəxsiyyətini xarakterizə edən keyfiyyətlərin təhlili istedadlıların vaxtında aşkarlanmasına imkan yaradır və istedadlı şagirdlərin şəxsiyyətinin hərtərəfli inkişafını təmin edir.

Problemin aktuallığı. İstedadlı şagirdlər hər bir dövlətin hərtərəfli inkişafına kömək etməyə imkan verən potensial qüvvələrdir. Bu baxımdan istedadlıların aşkarlanması və onların təlim-təbiiyyəsinin səmərəli təşkili daim diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır. Bu istiqamətdə respublikamızda mühüm tədbirlər həyata keçirilir.

Problemin yeniliyi. Məqalədə istedadlı şagirdlərlə işləyən müəllimlərin iş təcrübəsi araşdırılmış və tətbiq etdikləri maraqlı metodları təhlil olunmuşdur.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalədə şərh olunmuş nəzəri biliklər və praktik təcrübələr istedadlı şagirdlərlə işləyən hər bir müəllim üçün yararlı mənbə ola bilər.

Ədəbiyyat:

1. Bəylərov E.B. Uşaqlarda istedadın müəyyənəşdirilməsi və inkişaf etdirilməsi. İstedadın işçi konsepsiyası. -Bakı, 2008
2. Əlizadə Ə.Ə. Müasir Azərbaycan məktəbinin psixoloji problemləri. -Bakı, 2004.
3. Əlizadə Ə.Ə. Yeni pedaqoji təfəkkür. -Bakı- 2001
4. Əlizadə Ə.Ə., H.Ə. Əlizadə. Pedaqoji psixologiya. -Bakı, 2010.
5. Əzimli Q.E. Yaş və pedaqoji psixologiyanın müasir problemləri. -Bakı, 2006.
6. Həmzəyev M.Ə. Yaş və pedaqoji psixologiyanın əsasları. -Bakı, 2003.
7. Özdemir G. Üstün yetenekli öğrencilərə yönelik zenginləşdirilmiş öğretim programının bilimsel süreç becerilerine ve başarıya katkısına ilişkin eylem araştırması. İstanbul: Hacitepe universitesi, 2017

E-mail: nahide.ceferova@gmail.com

Rəyçilər: *psix.ü. fəls.dok., dos. M.H. Mustafayev*
ped. ü. fəls. dok. dos. A.X. Əliyev

Redaksiyaya daxil olub: 03.06.2022.